

SANTA MARIA DE LA GRASSA. Panoràmica des de la part alta de la vila.

tar del segle XI. Als murs hi ha vestigis de pintures murals. Conserva un preciós enrajolat del segle XIV, de formes geomètriques. També hi ha una sala amb una exposició permanent sobre el mestre de Cabestany, amb peces originals i motlures d'escultures d'aquest artista que va treballar la portalada de l'abadia, actualment derruïda. (Algunes d'aquestes peces les varem poder veure a Barcelona els mesos de febrer a maig de 2008 al MNAC, a l'exposició El romànic de la Mediterrània: Catalunya, Toulouse i Pisa. 1120 – 1180).

Recopilació i fotos: Lluís Fernández

BIBLIOGRAFIA

- ROCACHER, Jean. *Saint-Sernin*. Zodiaque. La Pierre-qui-Vire, 1982
- DURLIAT, Marcel. *Saint-Sernin de Toulouse*. Éché Editeur. Tolosa de Llenguadoc, 1986
- Sculptures romanes*. Musée des Agustins. Guide des collections 2. Toulouse, 1998, 2006.
- CASTIÑEIRAS, Manuel i CAMPS, Jordi. *El romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse i Pisa. 1120 – 1180*. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Catàleg de l'exposició realitzada del 29 de febrer al 18 de maig de 2008.
- www.monestirs.cat
- www.ca.wikipedia.org/wiki/Tolosa_de_Llenguadoc
- SIRGANT, Pierre. MOISSAC. Abbatge Sanit-Pierre. Guide de visite. Montauban, 1986. 6ª edició de l'abril de 2009.
- www.viaoccitanacatalana.org
- ROGEZ, Marc. *L'abbaye de Lagrasse* Les guides couleur "Tourisme culturel" Ouest-France. Rennes, sense datar.
- AUÉ, Michèle. Le Pays Cathare. 2ª edició, Toulouse març de 2008.
- BENOIST, Philippe. Fullet editat pel Conseil Général de l'Aude. Recepció de l'abadia. 2009.

Núm. 96

8, 9 i 10 de maig de 2010

OCCITÀNIA

TOLOSA

Ciutat d'Occitània, capital del Llenguadoc, del departament de l'Alta Garona i de la regió administrativa del Migdia-Pirineus. És un nucli industrial de gran importància, amb indústria química, aeroespacial, mecànica, electrònica, tèxtil, del calçat, del paper i alimentària. La seva universitat va ser fundada el 1229.

Va ser fundada el segle IV o III aC. Durant el segle II féu un pacte amb Roma i August li concedí els drets llatins. El cristianisme hi arribà el segle III i el seu primer bisbe conegut fou sant Sadurní o Serni. Conquerida per Ataülfe el 413, esdevingué la capital del gran imperi Visigot, del regne de Tolosa, que abastava gran part de la França i l'Espanya actuals. Els Francs la prengueren el 507 i passà a ser ducat d'Aquitània i després capital d'aquest regne, creat per Carlemany el 781, al mateix temps que fou el centre del comtat de Tolosa. En aquesta regió d'Occitània es va desenvolupar una nova concepció del cristianisme, més pura, que no estava d'acord amb els postulats de Roma, el Catarisme. Això provocà una guerra de religió. Tolosa es convertí en centre de la resistència occitana. Simó de Monfort, la destruï en part i castigà durament els tolosans. Perduda la guerra, el comtat de Tolosa passà a mans del rei de França Felip III. Aquest fet va ser la passa més gran en la construcció de França com estat i el començament del declivi d'Occitània com a país.

Tolosa és considerada com la capital de la cultura Occitana. Aquí es varen crear els Jocs Florals l'any 1323. L'occità és la llengua romànica

EL CAPITOLI. Actualment seu de l'Ajuntament.

pròpia d'occitània. El seu domini lingüístic s'estén per quatre estats, el terç sud de França, la Vall d'Aran a Espanya, les Valls Occitanes a Itàlia i el Principat de Mònaco. Durant l'Edat Mitjana fou una de les llengües més importants d'Europa. El seu ús avui és força minoritari. Tan sols a Catalunya és una llengua cooficial, amb el nom d'Aranès.

Sant Serni

Edifici romànic sorprenent per la seva amplitud, i per la bellesa de les seves cinc naus. Té 109 m de llargada per 64 d'amplada i 21 m d'alçada, unes mesures extraordinàries per a una església romànica. És construïda amb pedra i maó i es va començar a edificar l'any 1079, damunt d'un altre temple del segle V, que es conserva encara avui i fa de cripta. Havia contingut la tomba de Sant Sadurní (o Serni), primer bisbe de Tolosa, martiritzat cap a l'any 250.

Es pot donar la volta per tot l'interior de l'edifici sense dificultar la celebració dels actes litúrgics. Pel deambulatori de la part de l'immens creuer s'accedeix, també, a les cinc capelles radials. Les naus laterals majors, i les dels creuers disposen d'una tribuna superior. Cal tenir present que aquest monument és una etapa essencial en el camí de peregrinatge a Sant Jaume de Galícia. El gran nombre de visitants que rebia per aquest motiu és el que explica, també, les exagerades dimensions del temple.

La construcció va començar pels absis. El 1096, el papa Urbà II va consagrar l'altar. Va ser parcialment modificada en l'època gòtica i en el Renaixement. L'any 1778 va ser consagrada com a basílica i, al segle XIX, restaurada per Eugène Viollet-le-Duc. Al nord de la basílica hi havia un claustre i una abadia, que varen ser derruïts aquest mateix segle. El Museu dels Agustins posseeix algunes restes i escultures, procedents d'aquest claustre.

Interiorment, l'edifici està decorat amb una llarga sèrie de capitells, un total de 260. Aquesta decoració escultòrica es complementa amb l'altar major, una peça de grans dimensions esplèndidament decorada.

ta de la nau són esculpides i porten els emblemes d'alguns gremis: llançadores del teixidors, tisores dels tondosaires... El retaule de l'altar major és del segle XVIII.

L'abadia de Santa Maria

Com s'ha dit el conjunt de Santa Maria de la Grassa és actualment dividit en dues parts. Una d'elles, on hi ha l'església, és més difícil de visitar a causa del seu caràcter de propietat privada. D'aquesta part en destacarem les restes de l'església romànica (segle XI), de la qual en queden parts del transsepte, amb tres absidioles decorades amb arcades llombardes.

De les dependències públiques cal parlar primer de la casa abacial, construïda a l'entorn d'un petit pati rectangular. És vorejat per dues galeries que sostenen balcons de fusta. Dues columnes utilitzen dos capitells romànics per sostenir els balcons. Una portalada d'arc de mig punt, decorada amb una dent de serra dona accés a la porteria.

També a la part baixa hi ha el celler, de grans dimensions i volta de canó seguit; el forn; la capella de l'abat Auger de Gogenx, anomenada també capella baixa, actual sala de projecció; la sagristia, adossada al creuer i precedida d'un gran pati; el braç nord del creuer, adjacent a la sagristia, edificat el segle XI, originàriament tenia tres absidioles, com l'altra part; i la torre preromànica quadrangular, construïda amb còdols, la qual originàriament tenia tres pisos. Té obertures amb arcs de ferradura i rastres de pintura mural. És la part més antiga de l'abadia.

Dalt, al pis hi ha l'ampli dormitori dels monjos (500 m²), de finals del segle XIII, amb arcs de diafragma i la capella de Sant Bartomeu, a la qual s'accedeix a través d'un vestíbul amb pintures murals, amb finestres d'arc ogival, una rosassa dentada i una mesa d'al-

SANTA MARIA DE LA GRASSA. Dormitori dels monjos.

LA GRASSA. Panoràmica del pont medieval i de l'abadia.

LA GRASSA. Plaça del mercat conserva un regust medieval

LA GRASSA

Grassa és una població que va sorgir a redós del monestir del mateix nom. És situada a la vall Occitana del riu Orbieu, propera i al sud-est de Carcassona. El nom de grassa equival a fèrtil, en occità.

Es creu que els seus orígens són anteriors a l'any 779 en què es va consagrar l'església de l'abadia. Diverses donacions proporcionaren a la Grassa una ràpida prosperitat. En el transcurs dels segles IX i X experimenta un desenvolupament molt gran. Els seus béns s'estenen per Occitània, per Catalunya i arriben fins prop de Saragossa. A finals del segle XI i principis del XII nombroses abadies hi estaven afiliades. A Catalunya Sant Andreu de Sureda, Sant Martí del Canigó, Sant Pere de Galligans i Sant Feliu de Guíxols. El màxim apogeu l'obté a finals del segle XIII, sota l'impuls de l'abat Auger de Gogenx (1279-1309). A aquesta època corresponen la major part de les construccions medievals que es conserven. L'última etapa de prosperitat fou durant el segle XVIII. Amb la Revolució Francesa

la comunitat fou dispersada i l'abadia venuda en dos lots separats. Aquesta divisió roman fins avui dia: una meitat pertany a al Consell General de l'Aude i l'altra és privada i ocupada per Canonges Regulars de la Mare de Déu.

El poblet conserva traces d'aquesta història. És emmurallat i té una torre, anomenada de *Plaisance*. L'accés a través del riu encara es pot fer per un pont romànic del segle XII. Al centre hi podem veure belles façanes d'habitacles civils que provenen del segle XIV com el mercat cobert. La reduïda població, d'uns 650 habitants, viu actualment de la vinya i del turisme.

Sant Miquel de la Grassa.

És l'església parroquial, construïda entre 1359 i 1398, al bell mig del poble. És d'estil gòtic. Algunes de les claus de volta que sostenen la cober-

SANT SERNI. Tolosa. Absis i campanar.

El mur interior del deambulatori conté una sèrie de relleus encastats. Es tracta de set peces de les quals se n'ignora la utilitat. El relleu central representa Crist en Majestat i els Evangelistes. L'acompanyen dues peces més amb àngels. Els altres quatre elements són de dimensions més grans i representen dos àngels i dos apòstols. Es creu que daten de finals del segle XI.

La Porta dels Comtes es troba al transsepte sud i és un portal geminat. Es creu que va ser construït el 1082. Al seu costat es troba un nínxol amb quatre sarcòfags de comtes tolosans.

També cal destacar, pel seu gran valor escultòric, el portal de ponent o Porta de Mitja Vila. Que és aproximadament del 1100. Té un timpà amb la representació de l'Ascensió, on hi figura Crist acompanyat d'àngels. A la llinda es representen els dotze apòstols amb dos àngels i està suportada per dos modillons decorats. Als costats, dos relleus; el de la dreta representa a sant Pere, a sobre hi ha un relleu amb dos àngels i a sota, Simó el Mag. A l'esquerra hi figura sant Jaume el Major, també entre dos relleus de mida més petita; a sobre, uns personatges entre vegetals, a sota dues dones cavalcant lleons. A banda i banda de la porta es troben columnes amb capitells, dos a cada costat: Tres d'ells són historiatos: Expulsió del Paradís, Matança dels Innocents i l'Anunciació i Visitació. El quart amb lleons. La part superior de la portada és rematada amb una cornisa sostinguda amb set modillons.

Més enllà d'aquesta porta en trobem una altra que donava pas a l'església i a l'abadia.

Just sobre el cor, a la cruïlla de l' creuer s'alça un espectacular campanar de 64 metres d'alçada, de forma octogonal i

SANT SERNI. Tolosa.. Porta de Mitjavila.

amb cinc pisos. Els tres nivells més baixos, són amb finestres amb arcs de mig punt; els dos següents les finestres són cobertes d'arcs en forma de mitra i són del segle XIII. L'agulla és de 1478 i fou construïda en maçoneria per suportar un globus terminal coronat per una creu. Actualment el campanar protegeix un carilló de 24 campanes.

Catedral de Sant Esteve

Segurament que al lloc que ocupa existia, al segle IV o V, un complex episcopal. En època romànica es va alçar una nova església i tot un conjunt monacal que consistia, a més, amb l'església de Sant Jaume, un claustre grandios i altres dependències canòniques i episcopals. Aquelles construccions incorporaven una important obra escultòrica, el claustre i la sala capitular, de la qual es conserven vestigis importants al Museu dels Augustinians, com veurem. Se sap que la comunitat mantenia un cert enfrontament amb els canonges de Sant Serni, per la seva rivalitat.

CATEDRAL DE SANT ESTEVE. Tolosa

A partir del segle XIII aquella església va començar a reedificar-se de nou amb el resultat d'un estrany edifici, tal com el podem veure ara. Per una banda l'àmplia nau gòtica i la capçalera, iniciada cap el 1275, la construcció de la qual va significar la destrucció de l'església anterior. Sembla que la intenció dels constructors era la de continuar aquesta darrera obra, tot enderrocant, a mida que la construcció anés avançant, la primitiva construcció. Per motius econòmics l'edificació no es va poder acabar i el resultat és l'església actual, amb dues parts ben diferenciades. La construcció es va rematar ja al segle XX, amb el portal lateral. Reproduïm

un plànol del que havia estat tot el conjunt, per tal de compensar la breu descripció.

La catedral conté elements ornamentals interessants: vitralls originals, alguns del segle XIV, tapisseries, quadres, una gran rosassa, inspirada en la de Notre Dame de París, un gran orgue penjat a 17 metres d'alçada, i 17 capelles.

Convent dels Agustins

Actualment convertit en museu, és un bell conjunt monàstic dels segles XIV i XV. Disposa de l'església, un claustre de grans dimensions i de la sala

capitells combina els motius florals amb els historiatos, molts amb inscripcions detallades. Les pilastres estan decorades amb relleus. Durant la Revolució Francesa es varen trencar, a cops de martell, tots els caps dels capitells que sobresortien.

L'església

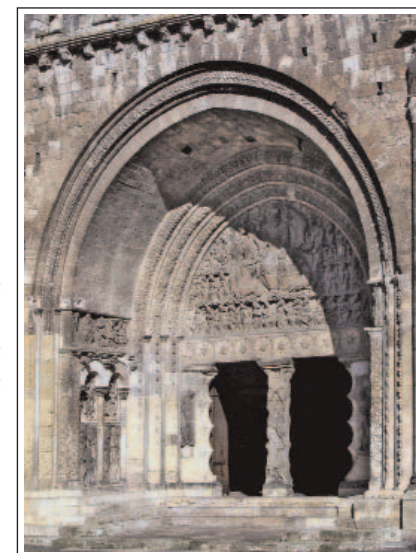
Com ha quedat dit abans el lloc on hi ha l'església actual l'havia ocupat, anteriorment, un primer temple d'època merovíngia i un de posterior, carolingi, dels quals no en resta pràcticament res. El 1063 es va consagrar la que seria la tercera església, amb algunes restes en la part baixa dels murs. La que es conserva és bàsicament la que es va aixecar durant el segle XV, amb modificacions i restauracions posteriors.

El campanar

Als peus de l'església es troba el campanar, edificat damunt d'un nàrtex de planta quadrada i amb un pis superior, molt probablement del segle XII. Més amunt es troba una part construïda amb totxo, del segle XV i XVII. Ha estat modificat i restaurat.

El portal

L'església abacial de Sant Pere posseeix una rara joia: el cèlebre timpà del pòrtic sud, esculpit a inicis del segle XI, el qual es compta entre les màximes obres mestres de l'art romànic. El tema del timpà és l'apocalipsi de Sant Joan. Al centre, rodejat pels quatre evangelistes, hi ha el Crist en Majestat, que porta en una mà el llibre de la Vida i beneeix amb l'altra. Tota la resta del timpà està ocupat pels 24 ancians de l'apocalipsi, disposats sobre tres nivells, i tots amb la mirada dirigida vers el Crist. La llinda que fa de base del timpà és decorada amb rosetes. Alguns autors hi han volgut veure rodes de foc que simbolitzen el foc infernal ressenyat a l'apocalipsi. El mainell o columna que divideix el pas de la porta és d'una sola peça, amb tres parells de lleons rampants que fan que l'espectador miri cap amunt, on hi ha el Crist. A banda i banda del portal hi ha les figures de Sant Pau i de Jeremies (aquesta última particularment suggestiva) que completen un dels conjunts més extraordinaris d'Europa.

SANT PERE DE MOISSAC. Portal amb l'extraordinària decoració escultòrica.

SANT PERE DE MOISSAC. Claustre.

El fet d'esdevenir una abadia cluniacena va impulsar la seva recuperació, tant econòmica com espiritual. El 1063 es consagrà una nova església i el 1100 es va acabar el claustre. Aquesta situació de bonança es va perllongar en el temps. Podem dir que la seva etapa d'or fou entre els segles XI i XII. L'afectà força la Guerra dels Cent Anys. Durant un curt període de temps en depengué la canònica de Sant Serni de Tolosa. A la fi del segle XIV se'n reconstruí una bona part amb estil gòtic.

El 1466 s'independitzà de Cluny i va passar a tenir abats comendataris, sense lligam amb el monestir i amb voluntat de beneficiar-se de les seves rendes. Va patir els efectes de les Guerres de Religió i de la pesta negra. El monestir fou secularitzat el 1626 i va passar a col·legiata. Com pràcticament tots els centres monàstics va patir els efectes de la Revolució i el lloc fou venut. Sortosament encara es conserva el claustre i l'església. La construcció d'una via fèrria la va afectar en part.

El claustre

Moissac és conegut pel seu grandió claustr, gairebé quadrat de 31 x 27 m. És orientat segons el punts cardinals. Té vint capitells en dos costats i dividit en cada un dels altres dos, el que fa un total de setanta-sis. S'alternen capitells senzills amb altres dobles, de la mateixa envergadura però amb dues columnes alternativament simples i geminades de marbre de colors diferents, que van del rosa al gris, al verd i al blanc. L'efecte és d'una gran elegància. Hi ha, a més, vuit pilastres, una a cada vèrtex, més altres quatre entre ells, al bell mig de les galeries. Una inscripció porta la data en que es va acabar l'obra: l'any 1100. A la segona meitat del segle XIII es va refer i d'aquí vé que tingui els arcs apuntats. La decoració dels

capitular. Va ser restaurat entre 1487 i 1504, després del gran incendi que patí la ciutat de Tolosa. En el decurs dels temps s'havia aixecat un grandió convent ocupat per una comunitat que gaudia d'una situació econòmicament envejable. Però entre els segles XVI i XVIII la decadència de la casa va augmentar. Mostra d'això és que el campanar, que havia quedat escapçat per un llamp el 1550, no es va poder restaurar mai. Amb la Revolució el convent fou desafectat i convertit en Museu (1793). Durant el segle XIX i XX s'hi van fer obres importants que van modificar profundament la seva fisonomia.

El museu dels Agustins disposa de col·leccions de pintura i escultura de l'alta edat mitjana fins a principis del segle XX. Ens interessa, sobretot, les sales dedicades a escultures gòtiques i, sobretot les de l'art romànic. És a aquí on es conserva una excepcional col·lecció d'escultures, principalment capitells, que provenen, essencialment, de tres edificis religiosos romànics de Tolosa: el monestir de Nostra Senyora de la Daurada, la basílica de Sant Serni i la catedral de Sant Esteve.

De Santa Maria de la Daurada sabem que tenia un claustre construït al segle XII. Entre un enderroc i la Revolució se'n va perdre una bona part i el 1811 es va enderrocar la resta. Es van poder conservar, i dipositar al museu, vint-i-set capitells dels quaranta-vuit que tenia.

De Sant Serni el museu conserva part dels capitells del claustre que ocupava l'actual plaça de Sant Serni. Va desaparèixer tal com hem dit en parlar d'aquesta església.

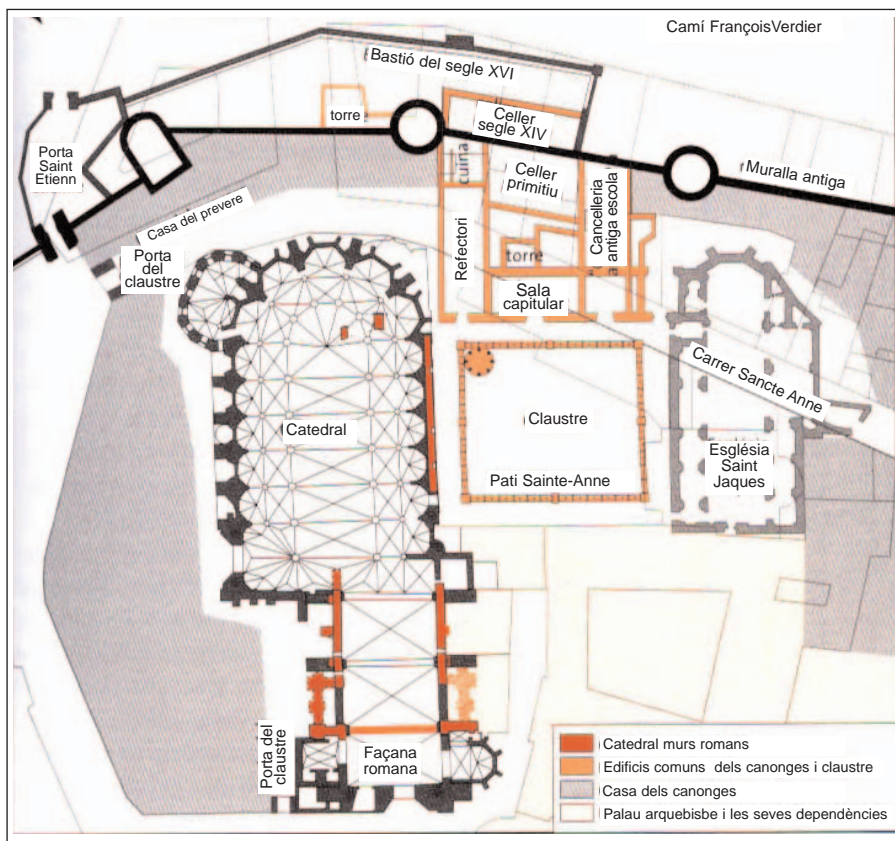
Finalment la catedral de Sant Esteve, que com s'ha dit a més de l'edifici catedralici tenia l'església de Sant Jaume, un claustre grandió i altres dependències canòniques i episcopals. Tot plegat s'enderrocà amb la nacionalització dels bens eclesiàstics. Algunes peces del claustre i de la sala capitular són les que es conserven al museu.

Capitoli

Avui és la seu de l'Ajuntament i del Teatre Nacional. Donen especial rellevància a aquest edifici les 8 columnes

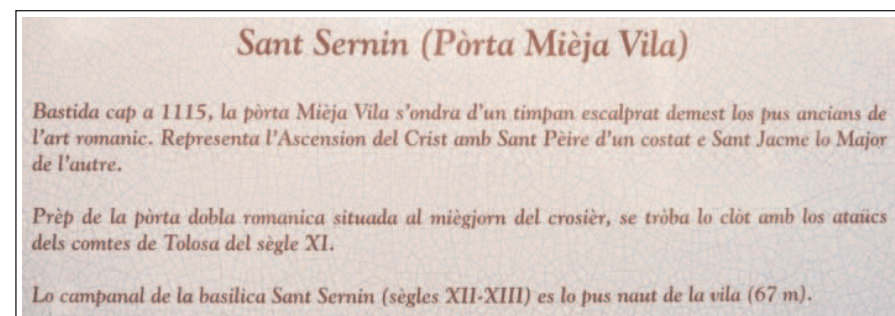
MUSEU DEL CONVENT DELS AGUSTINS. Capitell exposat procedent de la catedral on es veu Maria purificant-se els cabells amb l'aigua del Jordà.

CATEDRAL DE SANT ESTEVE. A excepció de la catedral la resta d'edificacions actualment no existeixen. Observis també l'extranya planta de la catedral. (Planol de Q. Calzes 1998, publicat a *El romànic i la Mediterrània, Catalunya, Toulouse i Pisa 1120 - 1180*. Vegeu bibliografia).

de marbre rosat de la seva façana, el pati Henri IV, testimoni de l'assassinat del Duc de Montmorency i la "Sala dels Il·lustres", inspirada de la Galeria Farnese de Roma, en la qual podem contemplar les magnífiques motlures daurades i les no menys esplèndides targes pintades. També és imprescindible visitar les sales de Jean-Paul Laurens, Henri Martin, Paul Gervais ...

La torre de l'homenatge del Capitoli va ser construïda durant el segle XVI. És l'antiga Torre dels Arxius o dels Consistoris de l'època en què els Capitolis administraven la ciutat. Ha sobreviscut a les importants ordenacions urbanes que es produïren durant el segle XIX. Restaurada per Viollet-le-Duc, l'antiga té un campanar d'estil flamenc (de pissarra) atípic en una ciutat on prevalen el maó i les teulades cobertes de teules i de poc pendent.

LLENGUA OCCITANA. Rètol en occità situat a la porta de Mitjavila de Sant Serni. Podem apreciar perfectament, la similitud amb el català.

Palauet Pierre d'Assézat

Magnífic palauet del segle XVI construït per Nicolas Bachelier per a Pierre d'Assézat qui va fer fortuna amb una planta tintòria: l'herba pastís o glast. Aquesta mansió acull la Fundació Bemberg, museu privat que exposa permanentment una interessant col·lecció de quadres, estàtues de bronze i objectes artístics.

Els Jacobins

Construcció monàstica dels segles XIII i XIV. Totalment edificada amb maons. És una veritable joia de l'art gòtic del Llenguadoc. S'hi pot contemplar una excepcional palmera de 22 nervadures que sosté el cor poligonal. Completen aquest conjunt el claustre, amb una sèrie d'elegants arcuacions i el refectori que alberga exposicions.

SANT PERE DE MOISSAC

Abadia situada a la població occitana de Moissac, a la regió administrativa actual del Migdia-Pirineus, al departament de Tarn i Garona, districte de Castelsarrasin. El timpà i el claustre de l'abadia de Sant Pere de Moissac figuren catalogats com a Patrimoni de la Humanitat de la Unesco.

Aquesta abadia probablement fou fundada a mitjan segle VII, encara que una tradició sense fonament la fa més antiga, del segle V. Dels seus inicis es coneix que va ser la beneficiària de diverses donacions a finals del segle VII. Al segle següent va patir els efectes de la invasió sarraïna. Lluís I el Pietós (781-814) li va atorgar la seva protecció, però tornà a ser saquejada pels normands el segle IX i pels Hongaresos el X. A finals del segle XI el lloc era en decadència, amb l'església mig enrunada i les dependències monàstiques incendiades el 1042. Seguidament, el 1048, d'acord amb el comte de Tolosa i el bisbe de Cahors, Moissac es va posar sota la protecció de Cluny.